

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

פרשת ויצא – תשפ"ב

זמני השבת
ירושלים
כניסה
16:27 דק'
יציאה
17:17

עבודת המידות - המפתח לצמיחה

בפרשתנו נקרא על כך שיעקב יורד לחרן כמצוות הוריו לקחת לו משם אישה.

מובא במדרש (רבה, סח, ג-ד): ר' אבהו פתח "בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת". רבי פנחס בשם ר' אבהו, מצינו בתורה בנביאים ובכתובים שאין זיווגו של איש אלא מן הקב"ה. בתורה מניין? "ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר". בנביאים - "ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא". בכתובים - היינו דכתיב "ומה' אשה משכלת". יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו, יצחק זיווגו בא אצלו "וירא והנה גמלים באים". יעקב הלך אצל זיווגו דכתיב "ויצא יעקב". מכאן אנו רואים שזיווגו של אדם נתון בידי שמיים. ממשיך המדרש ואומר "רבי יהודה בר סימון פתח "אלהים מושיב יחידים ביתה" - מטרונה שאלה את ר' יוסי בר חלפתא, אמרה לו: לכמה ימים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו? אמר לה לששת ימים, כדכתיב "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ". אמרה לו, מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו? אמר לה, הקב"ה יושב ומזווג זיווגים. בתו של פלוני לפלוני, אשתו של פלוני לפלוני, ממונו של פלוני לפלוני. אמרה לו, ודא הוא אומנתיה (זו אומנתו)? אף אני יכולה לעשות כן. כמה עבדים כמה שפחות יש לי, לשעה קלה אני יכולה לזווג. אמר לה, אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקדוש ברוך הוא כקריעת ים סוף. מספר המדרש שאותה מטרונה זיווגה בין העבדים והשפחות ולמחרת היה כאוס גדול וחזרה המטרונה לר' יוסי ושיבחה את הקב"ה. אמר לה ר' יוסי, "יפה אמרת, לא כך אמרתי לך אם קלה היא בעיניך קשה היא לפני הקב"ה כקריעת ים סוף. הקדוש ברוך הוא מה עושה להן? מזווגן בעל כרחן שלא בטובתן שכתוב "אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בפּוֹשְׁרוֹת" מהו בכושרות? בכי ושירות. א"ר ברכיה כלשון הזה השיבה ר' יוסי בר חלפתא, הקב"ה יושב ועושה סולמות, משפיל לזה ומרים לזה ומוריד לזה ומעלה לזה הוי אומר "אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים". יש שהוא הולך אצל זיווגו ויש שזיווגו בא אצלו, יצחק בא זיווגו אצלו שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה", יעקב הלך אצל זיווגו שנאמר "ויצא יעקב מבאר שבע".

מכאן נבין מדוע היה צריך אברהם להיות עשיר כ"כ. כותב הילקוט שמעוני (בראשית, כד, מב): "רצה הקב"ה לגמול חסד ליצחק ושלח מלאך לפני אליעזר, וקפצה הדרך לפניו, ובת מלכים (בתואל אביה של רבקה היה מלך בארם נהריים) שלא יצאת לשאוב מים מימיה, יצאה לה באותה שעה. והשכים העבד בבקר וראה את המלאך עומד וממתין לו בחוץ. אמר להם: "אל תאחרו אותי". ובשביל שלא יתיחד העבד עם הנערה בלילה, קפצה הארץ לפניו, ובשלוש שעות בא לחברון לעת תפילת הערב, "ויצא יצחק להתפלל תפלת מנחת הערב". אם כן, אליעזר הולך לחפש אישה ליצחק ופוגש בביתו של מלך. לבת של מלך יש מעמד והמלך לא יסכים לחתן אותה עם מי שאינו מיוחס ולכן אברהם אבינו כבד במקנה ובזהב וזאת בכדי שבתואל יסכים לשידוך ויהיה החתן מתאים למעמדו. התורה כותבת שאברהם שולח עם אליעזר עשרה גמלים "וכל טוב אדוניו בידו". מפרש רש"י - שטר מתנה כתב אברהם ליצחק על כל אשר לו, כדי שיחפצו לשלוח לו את ביתם". ועוד ידוע שיצחק התחתן בגיל ארבעים ומכאן שאברהם היה אז בן מאה וארבעים. אברהם נפטר בגיל מאה שבעים וחמש וזה אומר שנשארו לו עוד שלושים וחמש שנים לחיות ובכל זאת עוד בחיי חיותו הוא מוריש את כל מה שיש לו לבנו וכל זה בעבור הזיווג הנכון.

מתוך דברים אלו, מן הראוי היה שיעקב יגיע ללבן כשהוא נושא באמתחתו ממון רב שהרי לא רק שסבו היה עשיר והוריש הכל לאביו יצחק. גם יצחק היה עשיר גדול כמו שכתוב "ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים ויברכהו יהוה". יצחק גדל כ"כ עד שהיו אומרים הבריות, זבל פרדותיו של יצחק עדיף על כספו וזהבו של אבימלך. אך אנו מוצאים שיעקב מגיע ללבן חסר כל! גם את מה שכן היה לו, לקח לו אליפז בנו של עשיו שנשלח ע"י אביו להרוג את יעקב. שמצד אחד היה לו לקיים את מצוות אביו ומצד שני היה יעקב רבו ולא יכול היה להורגו ולכן אמר לו יעקב קח את ממוני והרי שעני חשוב כמת ובזה תקיים מצוות אביך.

בלילה חשב יעקב מדוע יהיה עליו לאבד את כל ממנו? והודיעו ה' בדבר בחלומי - "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלוקים עולים ויורדים בו". זה מה שאמר המדרש, הקב"ה יושב ועושה סולמות, משפיל לזה ומוריד לזה ומעלה לזה הוי אומר "אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים". רמז הקב"ה ליעקב שכרגע לבן עני מרוד וראיה לכך שוודאי שאם היה לו כסף היה שוכר רועה צאן ולא היה משלח את ביתו. ועד שלא בא יעקב לא הייתה ברכה ללבן כמו שאומר יעקב ללבן "אתה ידעת את אשר עבדתיך ואת אשר ה'ה מקנה אתי; כי מעט אשר ה'ה לך לפני ויפריץ לרב ויברך ה'ה אתך לרגלי ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי". שבזכות יעקב התעשר לבן. נמצא אם כן, שהקב"ה לוקח מיעקב את ממונו כיוון שלבן עני וכך וישתדך עני עם עני.

לשיעור המלא לחץ כאן

מוסיף המדרש ואומר שיעקב שר את שיר המעלות כאשר יצא לדרך, "מאין יבוא עזריי" מרמז לאישה, שאם זכה האיש היא תהיה עזר כנגדו. "עזרי מעם ה' עושה שמיים וארץ". יש שחושבים שהשיר יבוא להם בגלל הממון או בגלל חכמה, יעקב אומר: השיר הוא מה', עושה שמיים וארץ שמיום שנגמרה הבריאה הוא מזווג זיווגים.

נעמוד כעת על **נקודה נוספת**. ידוע שיעקב יורד ללבן והוא אמור לבנות את עם ישראל. יעקב פונה ללבן ומציע לו מרצונו לעבוד שבע שנים בעבור ביתו הקטנה, רחל. שואלים האחרונים, מדוע יעקב מציע דווקא שבע שנים ויותר מכך, מדוע יעקב מציע הצעה מעצמו? היה לו לשמוע את הדרישות של לבן ואולי היה מבקש לבן פחות שנים ואולי היה ניתן להתמקח על ההצעה.

עוד קשה, כי לאחר שיעקב מקבל את הבנות והשפחות ונולד יוסף, רוצה יעקב לחזור לביתו ומבקש מלבן לשלח אותו ולבן כמובן מסרב. בנקודה זו נכנס יעקב לעוד שש שנים בהם הוא עושה לביתו בכדי שלא יחזור משם בידיים ריקות. והשאלה הנשאלת היא, האם יעקב דואג לכסף? וכי ה' לא ידאג לו? היכן האמונה של יעקב? הרי את המגיע לו הוא יקבל. אם כן, כיצד נשאר יעקב במקום טמא כ"כ? לא ייתכן שזה רק בעבור הממון, מה עוד שבזמן זה ממשיך יעקב לאבד מצוות כיבוד הורים.

שאלה נוספת שמתעוררת, כתבה התורה שרחל רואה שאינה נפקדת בניגוד לאחותה לאה והיא פונה ליעקב ומבקשת שיתפלל עליה "הֲבָה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתְּהָ אֶלְכִי". יעקב משיב לה, "הֲתַחַת אֱלֹהִים אֶלְכִי אֲשֶׁר מֵנַע מִמֶּךָּ פְּרִי בֶטֶן". בשלב הזה מציעה רחל את שפחתה ליעקב, "וַיִּתְּאֶמֶר הִנֵּה אֶמְתִּי בְלָהָה בֵּא אֵלַיָּה וְתִלְדַּע לְעַלְבָּנִי וְאֶבְנָה גַם אֶלְכִי מִמֶּנָּה". מפרש רש"י במקום ומביא בשם מדרש רבה: מהו שאמרה "גם אנוכיה"? אמרה רחל, זקנך אברהם היו לו בנים ובכל זאת חגר מותניו והתפלל בעבור שרה. אמר לה יעקב, זקנתי הכניסה צרתה לתוך ביתה (הכניסה את הגר שפחתה ומתוך כך זכתה לבן). אמרה לו, אם הדבר מעכב, הנה אמתי. נמצא ש'גם' הכוונה כמו שרה אימנו.

הדבר אינו מובן, שהרי ידוע כי לעתיד לבוא באים האבות הקדושים לפני ה' יתברך ומבקשים ממנו שישלח לעם ישראל ויגאל אותם ורק כאשר מגיעה רחל אימנו מתרצה הקב"ה ואומר לה "מנעי קולך מבכי ועינייך מדמעה". טענה רחל לפני ה', שהיא הכניסה צרתה (אחותה לאה) לביתה וחלקה בבעלה ללא קנאה, כך הכניסו צרה לביתך (צלם בהיכל), אל תקנא ושמע ה' תפילתה.

אם כן, מה טוען יעקב בפני רחל ואומר לה ששרה הכניסה צרתה לביתה והיא צריכה לעשות כמותה? הרי רחל כבר הרבה אחרי שהכניסה צרתה לביתה ובזכות זה גם יגאלו ישראל. ועוד, שבשעה שהכניסה שרה צרתה, לאברהם לא היו ילדים. כאן ליעקב יש כבר ארבעה ילדים מלאה ואיך משיב לה בצורה כזו?

לפי דברי **הזוהר** נבין איזה בניין מתכנן הקב"ה, אומר הזוהר הקדוש: "ויזכור אלוהים, את-רחל וישמע אליה אלוהים, ויפתח את-רחמה". מדוע מוזכר שם אלוקים פעמיים בפסוק? מסביר הזוהר במושגים קבליים שאחד הוא מעולם הזכרי ואחד מעולם הנוקי' ויש שפע שירוד מאמא עילאה והבנים תלויים בזה המזל. וכשנולד יוסף לא מזכירה רחל שם אלוקים אלא שם הויה. ידע יעקב כי יש שניים עשר צירופים אפשריים השם הויה ועל כן צריכים להיוולד שניים עשר שבטים וכאשר אמרה רחל בלידת יוסף, יוסף לי ה' (בשם הויה) בן אחר, מבין יעקב שלאחר שיוולד הבן האחרון, השכינה תשרה בצורה שונה ורחל לא תמשיך לחיות. שעד לידת בנימין השכינה שורה על רחל אימנו וממנה עוברת לילדים, לאחר לידתו השכינה עוברת לשרות ישירות על הבנים ולא עוד דרך רחל וידע יעקב שרחל לא תחזיק מעמד (ולא כמו שפירשו רבים שבגלל המילים שיצאו ליעקב מפיו כשלבן חיפס את התרפים).

לאחר לידת יוסף, מחליט יעקב לעזוב משתי סיבות. ראשונה, מקום קבורת רחל והשנייה השראת השכינה שלא יכלה לשרות עליו בחורן. לאחר לידת יוסף רוצה יוסף לעזוב אבל לבן מעכב אותו, לאחר שהתעברה רחל בבנימין יעקב פשוט קם ובורח כי לא תושלם השראת השכינה בארץ אחרת. אומר הקב"ה ליעקב, "שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך", שעד כה הייתה רחל העיקר ודרכה שרתה השכינה ומכאן והלאה אהיה עימך. זה מה שאומר יעקב "מתה עלי רחלי" בשבילי, בגללי שהשכינה צריכה לשרות על יעקב ישירות.

מגלה לנו הזוהר שכל השינויים שעוברים על יעקב, זו בעצם התוכנית של הקב"ה לקיים את עם ישראל וזה מתקשר לדברים שהזכרנו למעלה. שהקב"ה עושה סולמות, משפיל ומרים, והכל בעבור הזיווג המושלם. יעקב יודע מה מוטל עליו לעשות ולכן הוא פונה ללבן ומציע מעצמו לעבוד עבורו שבע שנים. **אומר הגאון מסוכוצ'וב בשם האר"י הקדוש** שיעקב היה בחינת תיקון האדם הראשון ובגלל שהיה לאדם הראשון איזה פגם מועט בברית אותו הפגם גרם שבתולדת אדם (קין) תהיה תכונה של שפיכות דמים כי פאימה בברית היא מעיין שפכות דמים. יעקב מעוניין לתקן את אותו פגם, לכן אינו מחכה ללבן שיאמר לו מה הן דרישותיו. יעקב פונה אליו ולוקח על עצמו שבע שנות גלות, מתקן את שבע הספירות התחתונות וזה מתקן את פגם הברית. כך מצאנו שאומר יעקב לראובן, "בני בכורי אתה, כוחי וראשית אוני".

כאשר נולד יוסף, מבין יעקב שיש עדיין מה לתקן אצל לבן. מבקש יעקב מלבן שישלח אותו, מסביר **המהר"ל**, שכאשר מקיים אדם מצוות ליווה (מלווה את האורחים) נוצר חיבור בין המלווה למתלווה ויש בחינת שמירה והצלחה. יעקב רוצה לקחת ולברר כמה שיותר ניצוצות מלבן ואם היה לבן מלווה אותו היה בכוחו של יעקב לשאוב את כל אותם בחינות וניצוצות מלבן. אבל לבן לא הסכים, הוא ידע מה כוונתו של יעקב ולכן נשאר יעקב עוד שש שנים לסיים את התיקון וכאשר סיים את התיקון אין לו עוד צורך בליווי של לבן ולכן יעקב מחליט לברוח. נמצא שכל הירידה לחרן הייתה בעבור נשמות קדושות אלו מהם יתהווה עם ישראל.

נחזור לרחל ונבין את מעשיה. רחל מבינה שבאותה תקופה הם זוכים לבנות את עם ישראל וכל ילד הוא עולם ומלואו. כאשר רואה רחל שאינה זוכה לפרי בטן, היא מבקשת מיעקב שיתפלל עליה כי היא רוצה חלק בשורשים של עם ישראל. אומר לה יעקב, תכניסי את צרתך כמו שעשתה שרה ואומנם כבר הכניסה רחל את לאה אחותה, אבל שם המעשה לא היה בעבור בניין עם ישראל אלא בעבור זה שלא תתבייש אחותה. כאן המעשה מראה על מעלתה הגדולה של רחל ועל המידה של בין אדם לחברו בה החזיקה. בעבור מעשה זה אומר לה ה', מנעי קולך מבכי. אומר יעקב, אם כעת את רוצה לזכות לבנים ושיהיה לך חלק בבניין עם ישראל, תעשי כמו שרה שהכניסה את שפחתה לביתה והחלה השפחה מזלזלת בה. רחל אמורה עכשיו להכניס גם את שפחתה לביתה ויכולה בלה לזלזל בה אחר כך, אבל רחל לוקחת את הסיכון ובלבד שתזכה גם היא לשבת אחד לפחות בישראל.

רחל טורחת על עבודת המידות שלה, מכניסה את אחותה ואחר כך את שפחתה, מוותרת על עצמה וכל זה בכדי להעמיד שבת בישראל. ואפילו זכתה רחל להעמיד רק שני שבטים זכתה שמשוויים בינה לבין לאה והכל בזכות עבודת המידות שלה.

ידע כל אדם כי הבניין שלנו נבנה ע"י עבודה על המידות שלנו. ככל שאדם יהיה יותר מתוקן במידותיו הוא יגדל ויצמח מעלה ויזכה להגיע למדרגות גבוהות מאוד. אסור לאף אדם לוותר לעצמו, עליו לבדוק את עצמו כל העת ולהשתפר ולזכור תמיד, שהקב"ה מכוון הכל בעולם והכל בהשגחה גמורה.

מוקדש לרפואת איתי רפאל בן מירה, רבקה בת שרה, ישראל מרדכי דוד בן שמעון צבי, ולעילוי נשמת לאה בת רחל